

Joanna Szczutkowska, Łukasz Jureńczyk

Życie i działalność Tomasa Younga – amerykańskiego weterana z Iraku (1979–2014) w świetle filmu dokumentalnego *Body of War*

STRESZCZENIE

Amerykańska kinematografia bardzo szybko zareagowała na wybuch II wojny w Zatoce Perskiej. Jako pierwszy usłyszany został głos dokumentalistów. Jednym z najważniejszych filmów rozliczających działania Stanów Zjednoczonych w Iraku jest *Body of War* (reż. Phil Donahue, Ellen Spiro, 2007). Dokument przybliża postać Tomasa Younga (1979–2014), amerykańskiego weterana, sparaliżowanego w wyniku ataku, do którego doszło 4 kwietnia 2004 r. w Sadr City. Udokumentowano w nim zmagania z kalectwem Tomasa Younga i jego antywojenną aktywność w sferze publicznej. Tytuł filmu jest jednocześnie jego główną tezą. Pojęcie „body of war” odnosi się bowiem nie tylko do ciała Tomasa Younga i innych ofiar wojny w Iraku, ale także do kongresmenów, którzy wyrazili na nią zgodę. Określenie to dotyczyć może również kobiet – żon i matek – cierpiących wraz z ofiarami tej wojny.

Słowa kluczowe: Tomas Young, *Body of War*, wojna w Iraku, weterani.

SUMMARY

LIFE AND ACTIVITIES OF TOMAS YOUNG – AMERICAN VETERAN OF IRAQ (1979–2014) IN THE LIGHT OF THE DOCUMENTARY *BODY OF WAR*

American cinema reacted very quickly to the outbreak of the Second Gulf War. The voice of the documentary was heard first. One of the most important films settling accounts of the United States' activity in Iraq is *Body of War* (directed

by P. Donahue, E. Spiro, 2007). The document shows the figure of Tomas Young (1979–2014), an American veteran paralyzed in an attack that took place on April 4, 2004 in Sadr City. The film documented the struggles of Tomas Young's with disability and his anti-war activities in the public sphere. The title of the movie is at the same time its main thesis. The term „body of war” refers not only to Tomas Young's body and other veterans of the war in Iraq, but also to congressmen who have agreed to it. This term also applies to women – wives and mothers – who suffer with the victims of this war.

Keywords: Tomas Young, *Body of War*, war in Iraq, veterans.

*Trudno uwierzyć w to, co widział
Sama modlitwa nie zda się na nic
Prosi nas, byśmy powstałi
I zakończyli tę wojnę już dziś*

Eddie Vedder, *No More* („Into the Wild”, 2007)

Na wybuch drugiej wojny irackiej kinematografia amerykańska zareagowała bardzo szybko, przy czym jako pierwsi głos zabrali dokumentaliści. Pojęcie filmu dokumentalnego nie daje się łatwo zdefiniować i ten rodzaj filmu doczekał się największej liczby objaśnień¹. Na użytek niniejszych rozważań przyjmuje się, że jest to „utwór, w którym realizatorzy nie aranżują rzeczywistości i wydarzeń przed kamerą specjalnie dla potrzeb filmu, a gotowy materiał komponują w sposób odczuwany jako wypływający z tej rzeczywistości”². W ramach dokumentalizmu rozwinęło się kilka gatunków: 1. dokument kreacyjny (także jako „poetycki” lub „performatywny”), który wyróżnia się wyrazistymi środkami ekspresji wizualnej i dźwiękowej; 2. dokument montażowy, traktujący montaż jako podstawowe źródło znaczeń; 3. dokument osobisty, uwydatniający osobiste doświadczenia autora³. Tytułowe dzieło *Body of War* kwalifikuje się do drugiej grupy gatunkowej, jednakże ogólny dorobek dokumentalistów w zakresie drugiej wojny irackiej obejmuje dzieła zrealizowane w różnych konwencjach.

¹ M. Przyłipiak, *Dokumentalny film*, [w:] *Encyklopedia kina*, T. Lubelski (red.), Kraków 2010, s. 257.

² Ibidem.

³ Zob. M. Przyłipiak, *Dokument kreacyjny*, [w:] ibidem, s. 250; tegoż, *Dokument montażowy*, [w:] ibidem; idem, *Dokument osobisty*, [w:] ibidem.

Filmy dokumentalne o wojnie w Iraku

Filmy dokumentalne o wojnie w Iraku podzielić można na filmy tzw. pierwszej i drugiej fali. Utwory z pierwszej grupy wykorzystują zdjęcia zrealizowane w tym rejonie przez samych żołnierzy lub dziennikarzy (m.in. *Pałac Gunner*, reż. P. Epperlein, M. Tucker, 2004; *BattleGround: 21 Days on the Empire's Edge*, reż. S. Marshall, 2004; *Occupation: Dreamland*, reż. I. Olds, G. Scott, 2005; *Ostry dyżur w Bagdadzie*, reż. J. Alpert, M. O'Neill, 2006; *Filmy z linii frontu*, reż. D. Scranton, 2006). Z kolei filmy drugiej fali stanowią swoiste podsumowania działalności Stanów Zjednoczonych Ameryki (USA) w Iraku. Koncentrując się na skutkach interwencji, są w dużej mierze analizą powojennych losów osób odbywających tam służbę. Ukazują m.in. historie weteranów, którym udało się uniknąć śmierci w Iraku, ale doznali ciężkich obrażeń fizycznych i psychicznych. W tym kontekście warto wymienić takie tytuły, jak: *Combat Diary: The Marines of Lima Company* (reż. M. Epstein, 2006); *The Ground Truth: After the Killing Ends* (reż. P. Foulkrod, 2006); *Dzień, w którym narodziliśmy się na nowo* (reż. J. Alpert, E. Goosenberg Kent, 2007) oraz *Body of War* (reż. P. Donahue, E. Spiro, 2007), do którego odnosi się niniejszy tekst.

Dokumentalne obrazy wojny w Iraku niejednokrotnie zaznaczyły obecność w dyskursie polityki publicznej. Umieźdzynarodowienie, nagłośnienie, a także uznanie ich przekazu to często zasługa nagród przyznawanych na najważniejszych festiwalach i imprezach filmowych. Jak zauważa Marcin Gawrycki, tak jak w przypadku *Fahrenheit 9/11* (reż. M. Moore, 2004) i *Drogi do Guantanamo* (reż. M. Whitecross, M. Winterbottom, 2006) – otrzymały odpowiednio Złotą Palmę w Cannes i Srebrnego Niedźwiedzia w Berlinie – festiwale mogą stać się „polem bitwy o współczesny ład międzynarodowy” i narzędziem negocjacji „w kwestii czym jest prawda”⁴. Kilka dokumentów o Iraku otrzymało nominację Amerykańskiej Akademii Filmowej do nagrody Oscara w kategorii najlepszy pełnometrażowy film dokumentalny: *Irak w kawałkach* (reż. J. Longley, 2006), *Chmury nad Bagdadem* (reż. Ch. Ferguson, 2007), *Operacja: powrót do domu* (reż. R.E. Robbins, 2007), a także *Kurs do Krainy Cienia* (reż. A. Gibney, 2007)⁵.

⁴ M. Gawrycki, *Uwikłane obrazy. Hollywoodzki film a stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2011, s. 99.

⁵ O filmach dokumentalnych na temat drugiej wojny irackiej zob.: J. Chown, *Documentary and the Iraq War*, [w:] *Why We Fought: America's War in Film and History*, P.C. Rollins, J.E. O' Connor (red.), Lexington 2007; D.M. Kellner, *Cinema Wars: Hollywood Film and Politics in the Bush-Cheney Era*, Oxford 2010; J. Szczutkowska, *Wojna w Iraku w amerykańskim filmie dokumentalnym „pierwszej fali” (2004–2006) – rekonesans badawczy*, [w:] *Czynnik wojskowy w środowisku międzynarodowym na przełomie XX i XXI wieku*, Ł. Jureńczyk, S. Sadowski,

„Gdybym wiedział to, co teraz, nigdy nie poszedłbym do wojska” – wstęp do sylwetki biograficznej Tomasa Younga

Tomas⁶ Vincent Young urodził się 30 listopada 1979 r. w Boise, w stanie Idaho. Jako dziecko, jak sam to ujął, prowadził „koczowniczy tryb życia”. Wczesną młodość spędził w różnych stanach, mieszkając przez pewien czas w Kansas City, Huntington Beach i Omaha. Miało to związek z rozstaniem rodziców. Cathy i Thomas Young rozwiedli się, gdy Thomas miał dwa lata⁷. Podobnie skomplikowane okazało się życie prywatne ich najstarszego syna. Thomas Young był dwukrotnie żonaty. W sierpniu 2005 r. ożenił się z Brie Townsend. Małżeństwo zakończyło się w rozwodem w czerwcu następnego roku. W 2012 r. poślubił Claudię Cuellar Young⁸.

Paradoksalnie Thomas Young nie interesował się szczególnie wojskowością. Choć jego rodzina miała pewne związki z armią (dziadkowie brali udział w wojnie koreańskiej), pomysł na służbę wiązał się z możliwością zdobycia pieniędzy na studia. Jak wyjaśnia Marc Wilkerson w biografii Younga, jednym z powodów, dla których wstąpił do armii było uzyskanie finansowania GI Bill⁹. Young, który przejawiał duże zainteresowanie książkami, miał w planach studiowanie na kierunku *creative writing* lub dziennikarstwo¹⁰.

Do amerykańskiej armii wstąpił przed wydarzeniami 11 września 2001 r., jeszcze jako nastolatek, ale został zwolniony z powodu problemów z ramieniem. Po atakach terrorystycznych zdecydował się wziąć udział w wojnie w Afganistanie. W międzyczasie ukończył szkołę średnią (Winnetonka High School

M. Jastrzębski, J. Waskan (red.), Bydgoszcz 2016; Ł. Jureńczyk, J. Szczutkowska, *Amerykańska kinematografia wobec wojny z terroryzmem prowadzonej na terytorium Afganistanu i Iraku*, [w:] *Motywy wojny w kulturze i sztuce wizualnej*, Ł. Jureńczyk, J. Szczutkowska (red.), Bydgoszcz 2017.

⁶ Pominięcie „h” w imieniu to ukłon w stronę niemieckich przodków ojca Tomasa Younga – M. Wilkerson, *Tomas Young's War*, Chicago 2016, <https://www.amazon.com/Tomas-Youngs-War-Mark-Wilkerson/dp/1608466507> [dostęp: 28.11.2017].

⁷ Ibidem.

⁸ Ch. Hedges, *The Crucifixion of Tomas Young*, <https://www.truthdig.com/articles/the-crucifixion-of-tomas-young> [dostęp: 28.10.2017]; E. Langer, *Tomas Young, Veteran and Critic of the Iraq War, Dies at 34*, https://www.washingtonpost.com/national/tomas-young-veteran-and-critic-of-the-iraq-war-dies-at-34/2014/11/11/ec2e2b8a-69b2-11e4-a31c-77759fc1eacc_story.html?utm_term=.822caed3dea6 [dostęp: 27.10.2017].

⁹ Szerz. na temat *Post-9/11 GI Bill* lub *21st Century G.I. Bill of Rights* zob. *Post-9/11 Veterans Educational Assistance Act of 2008*, https://en.wikipedia.org/wiki/Post-9/11_Veterans_Educational_Assistance_Act_of_2008 [dostęp: 28.11.2017].

¹⁰ M. Wilkerson, *Tomas Young's War...*

w Kansas City, 1998) i zatrudnił się w sklepie spożywczym¹¹. Nie sprzeciwiał się wojnie w Afganistanie, natomiast przygnębiała go myśl o wyjeździe do Iraku¹². Jak napisał w swoim *Ostatnim liście*:

Wstąpiłem do Armii dwa dni po atakach z 11 września. Wstąpiłem do Armii, ponieważ nasz kraj został zaatakowany. Chciałem odwetu na tych, którzy zabili około 3000 moich współobywateli. Nie wstąpiłem do Armii, aby pojechać do Iraku, kraju, który nie miał żadnego udziału w atakach z września 2001 r. i nie stwarzał zagrożenia dla swoich sąsiadów, a już w ogóle dla Stanów Zjednoczonych. Nie wstąpiłem do Armii, aby »wyzwolić« Irakijczyków lub zniszczyć mityczną broń masowego rażenia lub wszczepiać to, co cynicznie nazwano »demokracją« w Bagdadzie i na Bliskim Wschodzie. Nie wstąpiłem do Armii, aby odbudować Irak w zamian za dochody z irackiej ropy naftowej (...) W szczególności nie wstąpiłem do Armii w celu przeprowadzenia wojny prewencyjnej. Wojna prewencyjna jest sprzeczna z prawem międzynarodowym. I jako żołnierz w Iraku, teraz to wiem, uczestniczyłem w waszym idiotyzmie i waszych zbrodniach¹³.

W jednym z wywiadów stwierdził ponadto: „Gdybym wiedział to, co teraz, nigdy nie poszedłbym do wojska”¹⁴.

W dniu 4 kwietnia 2004 r., tj. zaledwie po pięciu dniach pobytu w Iraku, rebelianci przypuścili w Sadr City atak na ciężarówkę, którą Tomas Young przemieszczał się wraz z 20 innymi żołnierzami. Pojazd ostrzelano, a dwie kule ugodziły Younga. Jedna trafiła w kręgosłup, druga roztrzaskała mu kolano. Sytuacja ta obrazuje nieprzygotowanie sił zbrojnych USA do realizacji misji w Iraku, która w założeniu miała być stabilizacyjną, a w praktyce okazała się kolejną wojną. Sparaliżowanego mężczyznę przewieziono do szpitala wojskowego w Kuwejcie, po kilku tygodniach do amerykańskiego szpitala wojskowego w Landstuhl (Niemcy), a następnie do Walter Reed Army Medical Center w Waszyngtonie. Z inicjatywy matki Younga zorganizowano spotkanie z aktywistą politycznym Ralphem Naderem¹⁵.

Tomas Young był jednym z pierwszych weteranów, którzy otwarcie występowali przeciw amerykańskiej interwencji w Iraku. W 10. rocznicę inwazji wystoso-

¹¹ Ibidem; E. Langer, *Tomas Young, Veteran and Critic of the Iraq War...*

¹² Ch. Hedges, *The Crucifixion of Tomas Young...*

¹³ *The Last Letter*, <https://www.truthdig.com/dig/the-last-letter/> [dostęp: 27.10.2017].

¹⁴ Ch. Hedges, *The Crucifixion of Tomas Young...*

¹⁵ Ibidem; D. Martin, *Tomas Young, Army Veteran, Dies at 34; Critic of Iraq War in Film*, <https://www.nytimes.com/2014/11/17/us/tomas-young-dies-at-34-critic-of-iraq-war-in-film.html> [dostęp: 28.10.2017].

wał list otwarty do byłego prezydenta George'a W. Busha i byłego wiceprezydenta Dicka Cheney'a w imieniu swoim i wszystkich ofiar tej wojny. Obarczył polityków winą za grabieże i morderstwa, traktując ich jako zbrodniarzy wojennych¹⁶.

Stan Younga pogarszał się, co przedstawiono w dokumencie *Body of War*. Na skutek doznanego w 2008 r. anoksycznego uszkodzenia mózgu nie mógł sam się żywić, ubierać, przenieść się z łóżka na wózek inwalidzki, miał trudności z mówieniem. Zmarł 10 listopada 2014 r. w Seattle w wieku 34 lat „po cztery i pół-letniej walce”¹⁷ w przeddzień Dnia Weteranów¹⁸. Jak napisał znany korespondent wojenny Chris Hedges, Young został ukrzyżowany, oddał życie „za nasze grzechy”, „za kłamstwa polityków”, „za wojnę, która nigdy nie powinna się wydarzyć”:

Istnieją setki tysięcy innych ukrzyżowanych ciał, takich jak jego w Bagdadzie i Kandaharze, Peszawarze i centrum medycznym Waltera Reeda. Zniekształcone ciała i zwłoki, niespełnione marzenia, niekończący się smutek, zdrada, zysk korporacyjny to prawdziwe produkty wojny. Tomasz Young jest twarzą wojny, której nie chcą, żebyśmy ujrzeli¹⁹.

W 2016 r. nakładem Haymarket Books ukazała się książka Marka Wilkersona pt. *Tomas Young's War*, opracowana na podstawie wielogodzinnych wywiadów autora z jej bohaterem i rozmów z jego bliskimi. Słowo wstępne napisał Phil Donahue²⁰.

Przesłanie Tomasa Younga jest żywe. Z inicjatywy Eddiego Veddera, lidera rockowej grupy Pearl Jam, a prywatnie przyjaciela Younga (skomponował dwie piosenki do filmu *Body of War*) i Marka Wilkersona, autora przywołanej wyżej biografii, w czerwcu 2017 r. ustanowione zostało stypendium pod nazwą *Tomas Young Scholarship*. Pierwszą beneficjentką stypendium im. Tomasa Younga została studentka Green River Community College w Auburn (Waszyngton)²¹.

Body of War

Postać Tomasa Younga przybliży dokument pt. *Body of War* (2007) Phila Donahue i Ellen Spiro. Inicjatywa spopularyzowania historii weterana ma związek ze wspomnianym wyżej spotkaniem z Ralphem Naderem. Podczas odwiedzin

¹⁶ *The Last Letter*, <https://www.truthdig.com/dig/the-last-letter/> [dostęp: 27.10.2017].

¹⁷ Ch. Hedges, *The Crucifixion of Tomas Young...*

¹⁸ E. Langer, *Tomas Young, Veteran and Critic of the Iraq War...*

¹⁹ Ch. Hedges, *The Crucifixion of Tomas Young...*

²⁰ M. Wilkerson, *Tomas Young's War...*; <https://www.haymarketbooks.org/books/961-tomas-young-s-war> [dostęp: 28.11.2017].

²¹ *Tomas Young Scholarship* [brak inf. o aut.], <https://pearljam.com/news/tomas-young-scholarship> [dostęp: 30.10.2017].

w szpitalu aktywiście towarzyszył Phillip John „Phil” Donahue, gospodarz jednego z popularnych programów telewizyjnych sieci MSNBC. W lutym 2003 r. w związku z antywojennym komentarzem Donahue wygłoszonym w czasie swojego talk show, stacja zakończyła emisję programu, podając za oficjalny powód niską oglądalność, w szczególności w porównaniu z konkurującym „The O’Reilly Factor” na kanale Fox News. W tym kontekście należy dodać, że jego gospodarz Bill O’Reilly opowiadał się za amerykańską inwazją na Irak²². Stąd geneza filmu o Youngu, który powstawał przez pięć lat. Jak napisze później Donahue, okres „który poświęciłem na tworzenie dokumentu o jego życiu stał się jednym z rozdziałów mojego. To było doświadczenie duchowe dla wszystkich, którzy pracowali nad filmem”²³. Wyznał, że został porażony obrażeniami, jakich doznał Young i zapragnął ukazać historię celowo zatajaną przed społeczeństwem – ofiarę składaną przez żołnierzy w Iraku. Początkowo rozważał napisanie książki, ale ostatecznie zdecydował, że wraz z Ellen Spiro nakręca film.

Body of War otrzymał prestiżową nagrodę amerykańskiej organizacji filmowej National Board of Review w kategorii najlepszy film dokumentalny. Mimo że spotkał się z bardzo dobrym przyjęciem publiczności festiwalowej, jego producenci nie mogli znaleźć dystrybutora. O tym, że nie wszedł na ekrany kin w jakiś sposób zdecydował z pewnością charakter dokumentu i jego polemiczny ton. Z tego powodu odbiór filmu przez krytyków nie był już tak jednoznaczny. Część określiła go jako „jeremiadę”, zdaniem niektórych wadą dokumentu jest jego skrajne upolitycznienie. Najwięcej kontrowersji wzbudziła koncepcja autorów, aby zestawić codzienne fizyczne i emocjonalne cierpienie Younga z imiennym głosowaniem w Senacie nad przyjęciem rezolucji w sprawie upoważnienia prezydenta Stanów Zjednoczonych do użycia siły militarnej przeciwko Irakowi oraz przemówieniami prezydenta George’a W. Busha²⁴. Zawarte w końcowej części filmu imienne głosy w Senacie na „nie” wywołują w widzu poruszenie. Spośród deputowanych do Izby Reprezentantów w głosowaniu z 10 października 2002 r. 296 opowiedziało się za rezolucją, a 133 przeciw. Następnego dnia w Senacie poparło ją 77 członków izby, a 23 było przeciwko. Senator Robert Byrd dumnie nazwał antywojenną opozycję w Senacie „nieśmiertelną 23”. W przypadku Partii Republikańskiej w obu izbach Kongresu była prawie jednomyślność w kwestii poparcia dokumentu. W Partii Demokratycznej z kolei był znaczny opór przeciwko rezolucji, szczególnie w Izbie Reprezentantów, gdzie aż 126 deputowanych z ramienia demokratów głosowało przeciwko niej, a jedynie 82 za.

²² Ch. Hedges, *The Crucifixion of Tomas Young...*; D. Martin, *Tomas Young, Army Veteran...*

²³ P. Donahue, *Foreword*, [w:] M. Wilkerson, *Tomas Young’s War...*

²⁴ E. Langer, *Tomas Young, Veteran and Critic of the Iraq War...*

Uchwalenie rezolucji dało Białemu Domowi szeroką autoryzację do przeprowadzenia wojny przeciwko Irakowi w celu rozbrojenia go z broni masowego rażenia w sytuacji, gdy wszystkie dyplomatyczne możliwości rozwiązania kryzysu zostałyby wyczerpane²⁵. Głosowanie nad rezolucją przebiegło pomyślnie dla wnioskodawców, ponieważ prezydent Bush i członkowie jego administracji skutecznie przekonali członków Kongresu, że iracki reżim stanowił „zagrożenie o wyjątkowej pilności”. Uzasadniano to oderwanym od realiów zarzutem, że Saddam Husajn miał rychło wejść w posiadanie broni atomowej, która z kolei miała zostać wykorzystana do ataku na Stany Zjednoczone²⁶. W tych okolicznościach zaskakujące było zachowanie amerykańskich władz, które zamiast wspierać pracę inspektorów rozbrojeniowych w Iraku, utrudniała ją. Rodziło to spekulacje, że członkowie administracji prezydenta Busha zdawali sobie sprawę z faktu, iż w kraju tym nie znajdowała się broń masowego rażenia, a utrzymywanie takiego stanowiska miało jedynie dać pretekst do rozpoczęcia wojny²⁷.

Podczas debaty w połączonych izbach Kongresu poprzedzającej głosowania nad dokumentem *Authorization for Use of Military Force Against Iraq Resolution of 2002* dominowała postawa prowojenna. Kongresmeni przede wszystkim powoływali się na dane wywiadowcze, które miały potwierdzać wysoki poziom zagrożenia ze strony reżimu Saddama Husajna wobec społeczności międzynarodowej, w tym samych Stanów Zjednoczonych. Przekonania o współpracy Saddama Husajna z Al-Kaidą w celu zniszczenia wspólnego wroga – Stanów Zjednoczonych – powtarzane były jak mantra. Zarzut ten był nieprawdziwy, jednak wypowiedziany jednym tchem z faktycznymi zbrodniami irackiego dyktatora popełnionymi na własnym narodzie mógł się wydawać prawdopodobny. Koronnym argumentem za wojną były rzekome arsenały broni chemicznej i biologicznej oraz zaawansowany program nuklearny Iraku, które miały być skierowane przeciwko Stanom Zjednoczonym. Z perspektywy czasu można odnieść wrażenie, że swoistą i zarazem jedyną „broń masowego rażenia” stanowiły nierzetelne informacje amerykańskich i brytyjskich służb wywiadowczych w rękach równie nieodpowiedzialnych i niekompetentnych polityków.

W trakcie debaty stanowiska wygłaszane przeciwko wojnie były w mniejszości. Wskazywały one przede wszystkim na potencjalny ludzki i finansowy koszt

²⁵ N. Ritchie, P. Rogers, *The Political Road to War with Iraq. Bush, 9/11 and the Drive to Overthrow Saddam*, London – New York 2007, s. 122.

²⁶ F. Donnelly, *Securitization and the Iraq War. The Rules of Engagement in World Politics*, London – New York 2013, s. 29.

²⁷ J. K. Cramer, E. C. Duggan, *In Pursuit of Primacy: Why the United States Invaded Iraq*, [w:] *Why the United States invaded Iraq?* J. K. Cramer, A. T. Thrall (red.), London – New York 2012, s. 208.

wojny. Szczególnie dobitnie wybrzmiewały głosy kongresmenek-matek, które nie chciały wysyłać swoich synów na „bezsensowną” śmierć. Ponadto podnoszono kwestię braku solidnej podstawy prawnej dla interwencji zbrojnej w Iraku²⁸, jak również niepewność co do słuszności jej przesłanek. Ważny element stanowiła także kwestia moralności samej wojny i pytanie, czy zasadne jest zwalczanie jednego zła innym złem? Poważne kontrowersje budziło scedowanie przez Kongres na prezydenta kompetencji do wypowiedzania wojny. Obok oczywistych zastrzeżeń natury prawnej, budziło to również poważne kontrowersje polityczne, szczególnie w obliczu zachowania George’a W. Busha, które można było określić jako „pęd do wojny”. Bardzo nieliczni z kongresmenów rozważali możliwe scenariusze, które mogły nastąpić po interwencji zbrojnej. Prawie nie brano pod uwagę najczarniejszego z nich, który zresztą ziścił się w praktyce, czyli wybuchu wojny domowej między szyitami i sunnitami. Największy wydzźwięk miał głos senatora Partii Demokratycznej reprezentującego stan Wirginia Zachodnia – Roberta Byrda (1917–2010). Jego emocjonalne wystąpienie w opozycji do wojny zaprezentowane jest w filmie jako akt wielkiego bohaterstwa, niezłomności i przywiązania do wartości, takich jak pokój i demokracja. Nonkonformizm tej nietuzinkowej postaci, która zmagiała się z widocznymi oznakami neurologicznej choroby drżenia samoistnego, musi wzbudzić szacunek widza.

Na główną tezę autorów wskazuje już tytuł filmu. Pojęcie „body of war” odnosi się nie tylko do ciała Tomasa Younga i innych ofiar wojny, ale także do kongresmenów²⁹. Film otwiera widok na siedzibę Kongresu Stanów Zjednoczonych, ilustrowany utworem „No More” Eddiego Veddera, oraz plansza, na której zawieszczono słynne słowa Jamesa Madisona, głównego twórcy amerykańskiej konstytucji: „In no part of the constitution is more wisdom to be found, than in the clause which confides the question of war or peace to the legislature, and not to the executive department”.

W filmie da się wyróżnić kilka wątków tematycznych: dwa główne związane są z życiem osobistym tytułowego bohatera i jego antywojenną aktywnością w sferze

²⁸ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1441 z 8 listopada 2002 r. nie zawierała zapisu o automatycznych sankcjach militarnych w sytuacji niewywiązywania się irackiego reżimu z nałożonych przez społeczność międzynarodową zobowiązań. Ponieważ nie udało się uchwalić kolejnej rezolucji zawierającej jednoznaczne sankcje militarne, zdecydowano się uzasadnić atak zbrojny w powiązaniu z rezolucji uchwalonymi z okresu I wojny w Zatoce Perskiej, tj. 678 z 29 listopada 1990 r. i 687 z 3 kwietnia 1991 r. Zob. G. Harrer, *Dismantling the Iraqi Nuclear Programme. The Inspections of the International Atomic Energy Agency, 1991-1998*, London – New York 2014, s. 13.

²⁹ Por. J. Emerson, *Body of War*, <https://www.rogerebert.com/reviews/body-of-war-2008> [dostęp: 30.10.2017].

publicznej. Z *Body of War* wyłania się obraz Younga jako człowieka nieprzeciętnie inteligentnego i odczytanego, patrioty wrażliwego na losy kraju, próbującego odnaleźć swoje miejsce w powojennej rzeczywistości. Pojawiają się też wątki kobiece: dylematy pierwszej żony Brie Townsend oraz dramat matki Cathy Smith. Żona Tomasa opowiada o walce, jaką toczył po wyjściu ze szpitala – koncentrował się na tym, by być niezależnym oraz o trudnościach, jakie dotknęły ich w życiu małżeńskim. Z kolei Cathy Smith musi zmierzyć się z sytuacją, kiedy jej średni syn Nathan (Tomas miał jeszcze przyrodniego brata Tima Weavera oraz przyrodną siostrę Lisę Harper³⁰) decyduje się, mimo doświadczeń brata, wyjechać do Iraku. Matka obawia się, że podobnie jak Tomas, nie jest odpowiednio przeszkolony. Z tych powodów można odnieść wrażenie, że określenie „body of war” w pewien sposób odnosi się również do kobiet, które są w życiu Tomasa Younga i tysięcy innych amerykańskich żołnierzy, biorących udział w wojnie w Iraku. Podziw budzi siła i determinacja młodej kobiety, żony weterana, która z miłością i oddaniem wspomagała i wspierała męża w codziennych trudnościach. Czyniła to, wydając się być niewrażliwą na fizjologiczne płyny i wydzieliny, które musiała sprzątać, a nawet przykre słowa, jakie czasem słyszała od męża, gdy ten był w gorszym stanie psychicznym. Mimo tej ekstremalnie trudnej sytuacji walczyła nie tylko o uczucie, ale także o namiastkę intymności. Wydawała się ona fundamentem, bez którego życie Tomasa Younga byłoby nie do zniesienia. Weteran, nie radząc sobie z myślami o swoim kalectwie, odepchnął jednak żonę i ostatecznie doszło do rozpadu małżeństwa. Kobieta zawsze obecna w życiu bohatera, jego matka, z trudem próbowała skrywać ból, jaki przyniosła jej rodzinie wielka polityka. Nie chciała okazywać synowi swojego cierpienia, ponieważ widziała, jakie on sam cierpiał katusze. Jak już wspomniano, jej dramat był o tyle większy, że musiała pogodzić się z myślą o wyjeździe drugiego syna na tę samą wojnę, która odebrała zdrowie Tomasowi. Każdego dnia sprawdzała listę ofiar w Iraku z nadzieją, że nie zobaczy na niej swojego syna. W dokumencie poznaliśmy także młode kobiety-żołnierki, które same przeszły przez piekło Iraku i nie dały się złamać, a przynajmniej pozornie zachowywały spokój ducha.

Phil Donahue i Ellen Spiro poprzez historię Younga i jego rodziny stawiają pytania o sens wojny, a także motywacje oraz moralną i prawną odpowiedzialność osób, które doprowadziły do jej wybuchu³¹. W tym kontekście znamienne

³⁰ D. Martin, *Tomas Young, Army Veteran...*

³¹ Szerzej na temat przyczyn wybuchu wojny w Iraku: Ł. Jureńczyk, *Falszywe i rzeczywiste motywy wojny w Iraku*, [w:] *Świat – Niemcy – Polska. Szkice politologiczne i historyczne ofiarowane prof. dr. hab. Zbigniewowi Leszczyńskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. K. Sierzputowska, S. Sadowski, A. Koseski, Bydgoszcz 2014, s. 161-170.

jest włączenie do filmu obrazów dokumentujących White House Correspondents' Dinner – tradycyjną kolację dla korespondentów akredytowanych przy Białym Domu. Wynika z niego, że spotkanie dziennikarzy, polityków i celebrytów z prezydentem Bushem było okazją do szyderstw z operacji irackiej i przemilczania niewygodnych faktów. Poziom ignorancji dla problemu, a jednocześnie alienacji tej uprzywilejowanej grupy od losu zwyczajnych ludzi, w tym ofiar wojny w Iraku i ich rodzin, budzi w widzu zażenowanie. Jeszcze większe skonfundowanie może wyrzucić infantylne zachowanie prezydenta Busha, na którym powinna spocząć największa odpowiedzialność za tragedię iracką.

Autorzy dokumentu ukazują działalność Tomasa Younga krytykującą interwencję, obejmującą demonstracje i spotkania z innymi aktywistami (jak Cindy Sheehan, której syn Casey zginął w Iraku), politykami (senatorem Robertem Byrdem), weteranami (Bobbym Mullerem, sparaliżowanym weteranem z Wietnamu) oraz przedstawicielami lokalnej społeczności. Zwrócono uwagę na związki Younga z organizacją Iraq Veterans Against the War. Pokazano problemy, z jakimi zmagają się osoby, które powróciły z wojny z urazami fizycznymi i psychicznymi. Zaakcentowano ograniczone zainteresowanie państwa swoimi bohaterami, którzy poświęcili na wojnie to, co mieli najcenniejszego. Ordery, odznaczenia i listy pochwalne dla niektórych z nich mają z pewnością dużą wartość, mimo że dla samego Tomasa są przypomnieniem największej porażki życiowej. „Naprawdę nie rozumiem, dlaczego przyznają odznaczenie za bycie postrzelonym..., ale przyznają. (...) Już wiem, że zostałem postrzelony (...). Nie muszę przychodzić do mojego salonu, patrzeć na flagę i Purpurowe Serce, żeby dowiedzieć się, w jakiej sytuacji się znajduję” – stwierdził w filmie. Autorzy, włączając do dokumentu wątek opieki nad weteranami i stosunku społeczeństwa do osób niepełnosprawnych zwracają uwagę, że bardziej niż oficjalnych odznaczeń potrzebują oni zaawansowanej pomocy medycznej i psychologicznej oraz ułatwień w codziennym funkcjonowaniu.

Dla propagowania swoich idei Thomas Young utrzymywał kontakty z mediami. Zdecydował się m.in. wystąpić w programie CBS News „60 Minutes”. Podczas tego spotkania zadano mu trudne pytanie, czy krytyka wojny w Iraku nie podkopuje poświęcenia amerykańskich żołnierzy walczących w tym kraju. Rozmowa na ten temat z Tomaszem Youngiem dała silne argumenty podważające zasadność podejścia, w którym przeciwnikom wojny przypisuje się niepatriotyczną postawę. Do chrześcijańskiej moralności odwołano się z kolei, przedstawiając fragmenty ze spotkania bohatera filmu z wiernymi w świątyni. Thomas Young zarzucił prezydentowi Bushowi, że głosił przywiązanie do wartości i etyki chrześcijańskiej, a w praktyce lekceważył te pryncypia. Ogłaszając wojnę w Iraku prezydent powo-

ływał się bowiem na Boga, nie zważając na to, że Jezus Chrystus zawsze wzywał do pokoju, wybaczenia i pojednania. Ponieważ kwestia ta interesowała Amerykanów, debatę na ten temat przeprowadził m.in. Larry King w swoim popularnym programie „Larry King Live”, zapraszając do programu duchownych reprezentujących różne odłamy chrześcijaństwa. Wszyscy oni jednoznacznie stwierdzili, że wojna w Iraku była wywołana wbrew naukom Chrystusa³².

Film kończy się informacją, że Tomas Young zamieszkał z towarzyszem z czasów wojny, kontynuuje swoją antywojenną działalność i pisze książkę o swoim życiu.

* * *

Rację mają ci, którzy jak Chris Hedges stwierdzą, że Tomas Young nie jest pierwszym młodym mężczyzną zwabionym przez podżegaczy wojennych pespektywami bohaterskiej chwały³³. Historia zna wiele takich przypadków. Jednakże prawdziwy obraz wojny jest odmienny od tego ukazywanego w wojennych eposach i propagandowych manifestach. Wojna to przede wszystkim śmierć, spustoszenie i ogrom ludzkiego cierpienia. Podczas wojen największą ofiarę ponoszą niewinni ludzie, tacy jak Tomas Young. Ich dramaty najczęściej są konsekwencją egoizmu elit, skoncentrowania na partykularnych interesach i niewrażliwości na potrzeby społeczeństwa. Przeciętny człowiek nie pragnie wojny, czasem jednak daje na nią przyzwolenie, gdy władze wmówią mu, że jest to jedyna droga do zaprowadzenia pokoju. W historii zdarzały się sytuacje potwierdzające prawdziwość tego pozornego paradoksu. Istnieją bowiem okoliczności, w których na agresję można odpowiedzieć tylko siłą, aby sprzeciwić się tyranii, zbrodni i masowemu ludobójstwu. Nie sposób jednak w taki sposób usprawiedliwić wojny w Iraku, która prowadzona była pod fałszywymi sztandarami. Niegodziwość i podłość irackiego reżimu zwalczano wojną, która dużo bardziej udręczyła naród iracki niż wieloletni dyktator. Wraz z setkami tysięcy ofiar odebrała ona Irakijczykom resztki wiary w możliwość ustanowienia sprawiedliwości i pokoju. Wiarę odebrano również milionom Amerykanów, którzy zaufali administracji prezydenta George'a W. Busha i uwierzyli, że ich dzieci, mężowie i żony, ojcowie i matki pojechali do Iraku walczyć o wzniosłe ideały demokracji i praw człowieka, na których zbudowano Stany Zjednoczone. Ujęcie z setkami krzyży, nad którymi widnieje napis: „Zanim zginie

³² M. McAlister, *What Would Jesus Do? Evangelicals, the Iraq War, and the Struggle for Position*, [w:] *America and Iraq. Policy-making, Intervention and Regional Politics*, D. Ryan, P. Kiely (red.), London – New York 2009, s. 123.

³³ Ch. Hedges, *The Crucifixion of Tomas Young...*

kolejny syn matki” i słyszana w tle pieśń o Ameryce śpiewana przez uczestników zjazdu weteranów i ich rodzin nie wzbudza patriotycznych uniesień. Wręcz przeciwnie, nasuwa to myśl o groteskowości amerykańskiego patosu otaczającego „bezsensowną” wojnę w Iraku.

Bibliografia

- Chown J. *Documentary and the Iraq War*, [w:] *Why We Fought: America's War in Film and History*, P. C. Rollins, J. E. O' Connor (red.), Lexington 2007.
- Cramer J. K., Duggan E. C., *In Pursuit of Primacy: Why the United States Invaded Iraq*, [w:] *Why the United States Invaded Iraq?* J. K. Cramer, A. T. Thrall (red.), London – New York 2012.
- Donnelly F., *Securitization and the Iraq War. The Rules of Engagement in World Politics*, London – New York 2013.
- Emerson J., *Body of War*, <https://www.rogerebert.com/reviews/body-of-war-2008> [dostęp: 30.10.2017].
- Gawrycki M., *Uwikłane obrazy. Hollywoodzki film a stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2011.
- Harrer G., *Dismantling the Iraqi Nuclear Programme. The Inspections of the International Atomic Energy Agency, 1991-1998*, London – New York 2014.
- Hedges Ch., *The Crucifixion of Tomas Young*, <https://www.truthdig.com/articles/the-crucifixion-of-tomas-young> [dostęp: 28.10.2017].
- <https://www.haymarketbooks.org/books/961-tomas-young-s-war> [dostęp: 28.11.2017].
- <https://pearljam.com/news/tomas-young-scholarship> [dostęp: 30.10.2017].
- Jureńczyk Ł., *Fałszywe i rzeczywiste motywy wojny w Iraku*, [w:] *Świat – Niemcy – Polska. Szkice politologiczne i historyczne ofiarowane prof. dr. hab. Zbigniewowi Leszczyńskiemu w 70. Rocznicę urodzin*, red. K. Sierżputowska, S. Sadowski, A. Koseski, Bydgoszcz 2014.
- Jureńczyk Ł., Szczutkowska J., *Amerykańska kinematografia wobec wojny z terroryzmem prowadzonej na terytorium Afganistanu i Iraku*, [w:] *Motywy wojny w kulturze i sztuce wizualnej*, Ł. Jureńczyk, J. Szczutkowska (red.), Bydgoszcz 2017.
- Kellner D. M., *Cinema Wars: Hollywood Film and Politics in the Bush-Cheney Era*, Oxford 2010.
- Langer E., *Tomas Young, Veteran and Critic of the Iraq War, Dies at 34*, https://www.washingtonpost.com/national/tomas-young-veteran-and-critic-of-the-iraq-war-dies-at-34/2014/11/11/ec2e2b8a-69b2-11e4-a31c-77759fc1eacc_story.html?utm_term=.822caed3dea6 [dostęp: 27.10.2017].
- McAlister M., *What Would Jesus Do? Evangelicals, the Iraq War, and the Struggle for Position*, [w:] *America and Iraq. Policy-making, Intervention and Regional Politics*, D. Ryan, P. Kiely (red.), London – New York 2009.
- Martin D., *Tomas Young, Army Veteran, Dies at 34; Critic of Iraq War in Film*, <https://www.nytimes.com/2014/11/17/us/tomas-young-dies-at-34-critic-of-iraq-war-in-film.html> [dostęp: 28.10.2017].

Post-9/11 Veterans Educational Assistance Act of 2008, https://en.wikipedia.org/wiki/Post-9/11_Veterans_Educational_Assistance_Act_of_2008 [dostęp: 28.11.2017].

Przyłipiak M., *Dokumentalny film*, [w:] *Encyklopedia kina*, T. Lubelski (red.), Kraków 2010.

Przyłipiak M., *Dokument kreacyjny*, [w:] *Encyklopedia kina*, T. Lubelski (red.), Kraków 2010.

Przyłipiak M., *Dokument montażowy*, [w:] *Encyklopedia kina*, T. Lubelski (red.), Kraków 2010.

Przyłipiak M., *Dokument osobisty*, [w:] *Encyklopedia kina*, T. Lubelski (red.), Kraków 2010.

Szczutkowska J., *Wojna w Iraku w amerykańskim filmie dokumentalnym „pierwszej fali” (2004–2006) – rekonesans badawczy*, [w:] *Czynnik wojskowy w środowisku międzynarodowym na przełomie XX i XXI wieku*, Ł. Jureńczyk, S. Sadowski, M. Jastrzębski, J. Waskan (red.), Bydgoszcz 2016.

Ritchie N., Rogers P., *The Political Road to War with Iraq. Bush, 9/11 and the Drive to Overthrow Saddam*, London – New York 2007.

The Last Letter, <https://www.truthdig.com/dig/the-last-letter/> [dostęp: 27.10.2017].

Wilkerson M., *Tomas Young's War*, Chicago 2016.